

Ronde 8

Kristel Doreleijers

Meertens Instituut (KNAW)

Contact: kristel.doreleijers@meertens.knaw.nl

Maak kennis met het Meertens Jongerenpanel: de leerling als taalexpert

1. Aanleiding

Het Meertens Instituut (KNAW) in Amsterdam heeft een nieuw stokpaardje: het Meertens Jongerenpanel (Meertens Instituut 2024). Jongeren vanaf 16 jaar kunnen via dit panel deelnemen aan taalwetenschappelijk onderzoek. Dat doen ze via hun docent Nederlands, gewoon in de klas. Docenten fungeren als ‘docentwetenschappers’ en kunnen helpen om de brug te slaan tussen de taalwetenschap en het schoolvak Nederlands. Zeker in aansluiting op de nieuwe kerndoelen en eindtermen (SLO 2024), waarin taalvariatie en taalverandering een prominente rol krijgen, is dat een belangrijke missie. En voor de jongeren zelf is het vooral heel leuk en leerzaam om mee te doen aan het panel: ze krijgen de kans om input te geven op basis van hun eigen taalgebruik en ze maken kennis met het vakgebied van de taalkunde.

2. Jongerentaal

Bij wie kun je het beste terecht als je meer wilt weten over jongerentaal? Precies ja, bij de jongeren zelf. Jongerentaal is een van de snelst veranderende taalvariëteiten. Dat maakt het moeilijk om er onderzoek naar te doen. Als je denkt dat je een interessant fenomeen te pakken hebt, dan is de jeugd alweer overgestapt op iets nieuws. Jongerentaal is, wat dat betreft, een modeverschijnsel: taal volgens de laatste trends, net zoals bepaalde kleding *on trend* kan zijn. Wat je draagt en hoe je praat, zegt iets over wie je bent.

Taalwetenschappers zijn niet zozeer geïnteresseerd in specifieke trends, maar wel in wat erachter zit. Wat zorgt ervoor dat een woord, klank of grammaticale constructie populair wordt? Wie of wat bepaalt of een trend blijvend is? En hoe ontnemen jongeren er hun identiteit aan? Via het Meertens Jongerenpanel willen onderzoekers dit in kaart brengen.

3. Hoe werkt het?

Het Meertens Jongerenpanel bouwt voort op een decennialange traditie van het Meertens Instituut: vragenlijstonderzoek onder honderden of soms duizenden vrijwillige informanten, oorspronkelijk per post en later via de computer (Brouwer & Zeldenrust 2023). Als je wilt weten hoe het Nederlands varieert, dan heb je natuurlijk regelmatig een behoorlijke hoeveelheid gegevens nodig van sprekers uit verschillende delen van het taalgebied. Hoewel de taalonderzoekers van het Meertens Instituut vroeger vooral waren gericht op de Nederlandse dialecten, is die focus tegenwoordig veel breder. Die bredere focus vraagt om meer jonge informanten.

In de zomer van 2025, een half jaar na de lancering van het Meertens Jongerenpanel, doen 35 docenten Nederlands uit verschillende regio's al mee met een of meerdere klassen. Ongeveer vier keer per schooljaar ontvangen zij een digitale vragenlijst die ze via een link met hun leerlingen kunnen delen. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer tien minuten, maar het is ook mogelijk om een heel lesuur aan het betreffende onderwerp te wijden. Bij elke vragenlijst sturen de onderzoekers namelijk extra materiaal mee, zoals een toegankelijk artikel om te bespreken in de klas of een concreet lesidee.

Deelname aan het Meertens Jongerenpanel is altijd vrijwillig: jongeren mogen zelf kiezen of ze een vragenlijst invullen. Ze worden vooraf goed geïnformeerd over het doel van het onderzoek en over de anonieme verwerking van hun antwoorden. In elke vragenlijst staat een ander thema centraal, bijvoorbeeld straattaalwoorden, andere jongerenwoorden (zie ook de bijdrage van Anne-Sophie Ghyselen in deze bundel), functiewoorden (zoals lidwoorden en voornaamwoorden) of zinsbouw.

4. Cocreatie

In 2026 mogen jongeren ook zelf grammaticale verschijnselen aandragen voor taalwetenschappelijk onderzoek. Binnen het driejarige NWO Veni-project '*Language variation on trend: the social meaning of grammar in youth language practices and its educational potential*' zullen enkele klassen hiervoor worden benaderd (Meertens Instituut 2025). Geïnteresseerde docenten kunnen ook zelf contact opnemen (zie contactgegevens). Leerlingen bepalen in twee workshops, samen met de onderzoeker, welke jongerentaaltrends de moeite waard zijn om te onderzoeken.

Deze benadering van co-creatie, een vorm van burgerwetenschappen, betreft leerlingen niet alleen actief bij wetenschappelijk onderzoek – en democratiseert het als zodanig – maar erkent ze ook als 'eigenaren' van de jongerentaal die wordt onderzocht (Bodó e.a. 2022). Het nauwe contact tussen de onderzoeker en de leerlingen kan bovendien nieuwe inzichten opleveren die het sociale debat over jongerentaal voeden. Het stimu-

leren van de dialoog tussen academici en (jonge) burgers vergroot de maatschappelijke impact van taalwetenschappelijk onderzoek (Svendsen 2018).

5. Lenig met taal

Voorals sinds de jaren 1990 is jongerentaal een *hot topic* in het politiek-maatschappelijk debat (Cornips & de Rooij 2010). De zorg bestaat dat de Nederlandse taal ‘verloedert’ en dat variëteiten als straattaal, en recent ook *TikTok*-taal, een negatief effect hebben op de taalvaardigheid van jongeren. Zulke boude beweringen komen vooral voort uit onderbuikgevoelens en zijn nooit wetenschappelijk aangetoond. Maar dat wil niet zeggen dat ze geen serieus debat verdienen.

Voor veel mensen is de standaardtaal superieur. Het is de taal waarmee je het ver kunt schoppen. Het is de taal die je op school leert, die is opgetekend in woordenboeken, taaladviezen en andere naslagwerken, en die wordt gebruikt in overheidscommunicatie en in professionele contexten. Niet-standaardvariëteiten van het Nederlands hebben doorgaans andere functies. Zo is jongerentaal creatief en identiteitsvormend. Jongeren verzinnen zelf nieuwe woorden en ‘regels’, of ze passen wat ze oppikken via leeftijdsgenoten moeiteloos toe in hun eigen taalgebruik. Hun gedeelde spreekstijl zorgt voor een groepsgevoel waarmee ze zich kunnen afzetten tegen volwassenen. Dit rebelse karakter van jongerentaal hoeft geen bedreiging te zijn voor de standaardtaal, maar kan juist een aanvulling zijn (Doreleijers 2023).

Jongeren die lenig zijn met taal, moeten niet worden afgestraft. Als ze leren dat er verschillende registers zijn die allemaal op hun eigen manier waardevol zijn, kunnen ze hun vermogen om te schakelen tussen die registers ook verbeteren. De nieuwe eindtermen, die in samenhang kunnen worden behandeld, bieden daar veel kansen voor. Zo zijn er raakvlakken tussen bijvoorbeeld eindterm 6 (*de leerling gebruikt taal op een creatieve manier*), eindterm 11/12 (*de leerling toont inzicht in en reflecteert op taalvariatie en taalverandering*) en eindterm 13 (*de leerling toont inzicht in en reflecteert op het effect van keuzes in taalgebruik in verschillende contexten*). En er zijn nog veel meer combinaties mogelijk. Het bovengenoemde Veni-project zal de komende jaren, in samenwerking met SLO, geschikt lesmateriaal ontwikkelen en beschikbaar stellen.

6. Besluit

Door in de lessen Nederlands zo nu en dan aansluiting te zoeken bij taaltrends die voor leerlingen zelf herkenbaar zijn, kan taalkunde als onderdeel van het schoolvak concreet en relevant worden gemaakt. Het Meertens Jongerenpanel is een nieuwe en laagdrempelige manier om er in de klas mee aan de slag te gaan.

Referenties

- Bodó, C., B. Barabás, N. Fazakas, J. Gáspár, B. Jani-Demetriou, P. Laihonen & G. Szabó (2022). "Participation in sociolinguistic research". In: *Language and Linguistics Compass*, 16 (4), z.p. (e12451).
- Brouwer, J. & D. Zeldenrust (2023). "Van postzegel naar panel: De digitale vragenlijsten 1-34 van het Meertens Instituut (2002-2023)". In: *Nieuwsbrief van het Meertens Instituut*, 14 (5). Online raadpleegbaar op: https://pure.knaw.nl/ws/portalfiles/portal/1001767115/Van_postzegel_naar_panel_De_digitale_vragenlijsten_1_34_van_het_Meertens_Instituut_2002_2023_Meertens_Instituut.pdf.
- Cornips, L. & V. de Rooij (2010). "Gefascineerd door jongerentaal". In: *Neerlandia/Nederland van Nu*, 14 (2), p. 34-35.
- Doreleijers, K. (2023). 'Taalvariatie in de klas: Talige diversiteit benutten om taalbewustzijn te vergroten'. In: J. Dera, J. Gubbels, J. van der Loo & J. van Rijt (red.). *Vaardig met Vakinhoud: Handboek Vakdidactiek Nederlands*. Bussum: Uitgeverij Coutinho, p. 221-231.
- Meertens Instituut (2024). 'Meertens Jongerenpanel'. Online raadpleegbaar op: <https://meertens.knaw.nl/onderzoek/meertens-jongerenpanel/>.
- Meertens Instituut (2025). 'NWO-subsidie voor onderzoek naar trends in jongerentaal'. Online raadpleegbaar op: <https://meertens.knaw.nl/2025/07/17/nwo-subsidie-voor-onderzoek-naar-trends-in-jongerentaal/>.
- SLO (2024). 'Conceptindexamenprogramma Nederlands vmbo/havo/vwo'. Amersfoort: SLO.
- Svendsen, B.A. (2018). The dynamics of citizen sociolinguistics. In: *Journal of Sociolinguistics*, 22 (2), p. 137-160.